

શોભનમુનિ

અને તેમની કૃતિ.

: લેખક :

મુનિરાજશ્રી હિમાંશુવિજયજી.

: દ્રવ્ય સહાયક :

પાકિવ (સીરોહી સ્ટેટ-મારવાડ) વાળા.

શેઠ લુખાજી ઉમાજી.

: પ્રકાશક :

દીપચંદ આંઠીયા

મંત્રી—શ્રી વિજયધર્મસૂરિ જૈન ગ્રંથમાળા.

છોટા સરાફ ઉબજૈન (માવવા)

ધર્મ સં. ૧૩

વીર સં. ૨૪૬૧

વિક્રમ સં. ૧૯૯૧

કિંમત ત્રણ અનાના.

વિ....પ....યો....નું....સાં....ક....ળી....યું

(શોભનમુનિનું જીવન)

શોભનમુનિનું શ્રેષ્ઠ કવિત્વ...	૨
શોભનના પૂર્વજો અને તેનું પ્રારંભિક જીવન	૪
ધારાનગરી	૪
દટાએલું ધન મળ્યું	૫
ઉપકારનો બદલો	૬
શોભન; બ્રાહ્મણ મટી શ્રમણ થયો	૭
શોભનમુનિની પ્રગતિ	૭
ધનપાળનો ક્રોધ અને જૈન સાધુનો વિહાર બંધ	૮
સંધતી વિનતિ અને શોભનમુનિનું ધારામાં જવું	૮
ધનપાળને પ્રતિબોધ અને એ ભાઈઓની ભેદ	૧૦
જયારે ધનપાળ જૈન ધર્મ સ્વીકારી પોતાનું જીવન	૧૧
જૈન ધર્મને સોંપે છે	૧૧
ધનપાળનો ટૂંક પરિચય	૧૩
માળવામાં જૈન સાધુઓ	૧૪
શોભનમુનિનું વ્યક્તિત્વ	૧૫
શોભનમુનિની કૃતિ	૧૫
શોભનમુનિનું અવસાન	૧૭

(ઐતિહાસિક આલોચના)

મતભેદનું કોષક	૧૮
ગામની પરીક્ષા	૧૯
શોભનના પિતા	૨૧
શોભનમુનિના ગુરુ	૨૨
શોભનનું ગૃહસ્થ કુટુંબ	૨૪
શોભનસ્તુતિયતુર્વિંશતિકાની ટીકાઓ	૨૪
ઉપયોગી પરિશિષ્ટો	૨૭

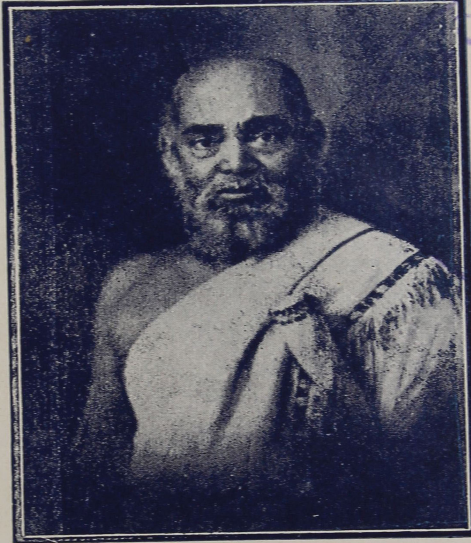
श्री विजयधर्मसूरि.

जन्म वि. सं. १८२४

भडुवा.

दीक्षा सं. १८४३

लावनगर.

आचार्यपद सं. १८६४

काशी.

निर्वाण सं. १८७८

शिवपुरी.

सत्पाथोजविकासवासरकरो गाम्भीर्यरत्नाकरो
धर्मोद्धारिसमाजदेशसुखदः प्रानन्दकन्दाम्बुदः ।
श्रद्धाज्ञानचरित्रनिर्मलबलः कुन्देन्दुकीर्त्योज्ज्वलः
सूरिः श्रीविजयादिधर्ममुनिपः स्याद् भूयसे श्रेयसे ॥

—अनेकान्ती.

श्री महोदय प्रेस—लावनगर.

મહાકવિ શોભનમુનિ

અને

તેમની કૃતિ.

‘કવિ’ જગત્ની એક અનેરી વિભૂતિ છે. કવિત્વ શક્તિ કુદરતની અપૂર્વ બક્ષિસ છે. હજારો ધનાઢ્યો કે રાજાઓ જગતને જે લાલ ન આપી શકે તે લાલ ધારે તો એક સાચો કવિ આપી શકે છે. કવિને ‘કવિત્વ શક્તિ’ શોધવા જવું પડતું નથી. સ્વયમેવ તે શક્તિ સાચા કવિને વરવા આવે છે. આવો કુદરતી કવિજ જગતને અવનવો આનંદ આપી શકે છે. ‘કવિ’ જગત્ના ગમે તેવા પદાર્થોનું સૂક્ષ્મતમ નિરીક્ષણ કરી તે પદાર્થોને પોતાની કલ્પના શક્તિથી વર્ણવી સુંદર બનાવે છે, અને તે દ્વારા તેમાં તે અનેરો રસ ઉત્પન્ન કરે છે. એ જ કવિની ખરી પૂણી છે. ‘જ્યાં ન પહોંચે રવિ ત્યાં પહોંચે કવિ’ એ લોક કહેવતની પણ આવા કવિ માટે જ સાર્થકતા ગણી શકાય.

જેમ એક રાજા કે ધની અમુક દેશ કે કાળને માટે જ સરજાયેલો હોય છે; તેમ કવિ નથી હોતો. સાચો કવિ તો તમામ જગત્ અને બધા કાળ માટે સરજાયેલો હોય છે, કેમકે તે પોતાના યશઃ-શરીરથી સદા જીવતો જાગતો રહી, પોતાની પાછળ મુકેલી કૃતિનો લાભ જગતને સતત આપતો જ રહે છે. કવિ મનુષ્યલોકમાં પણ પોતાની અનુપમ પ્રતિભાથી સાક્ષાત્ સ્વર્ગનો અનુભવ કરી; બીજાને પણ તેનો સાક્ષાત્કાર કરાવવામાં સમર્થ હોય છે. આવો જ કવિ સાચો કવિ કહી શકાય, અન્યથા ‘કવયઃ કપયઃ સ્મૃતાઃ’ (કવિઓ વાંદરા છે.) ની કહેવત લાગુ પડે.

આવા કુદરતી જન્મસિદ્ધ શ્રેષ્ઠ કવિઓ આ ભારતમાં થતા આવ્યા છે, તેમાં જૈનોએ મોટો હિસ્સો આપ્યો છે. દરેક જમાનામાં હિન્દની એકેએક ભાષામાં જૈન મુનિઓ અને ગૃહસ્થોએ સુંદરતમ કાવ્ય રચના કરી જગતને ચકિત કરી નાખ્યું છે. સંસ્કૃત, પ્રાકૃત ગૂજરાતી અને કાનડી ભાષામાં તો કેટલાક જૈન કવિઓનું નામ અઢારમી સદી સુધી મોખરે રહ્યું છે.

આપણા પ્રસ્તુત સ્તુતિકાર આ ‘શ્રી શોભન મુનિ’ પણ તેવા વિશેષ કુદરતી કવિઓ પૈકીના એક શ્રેષ્ઠ શોભન મુનિનું કવિ હતા; એમ માનવામાં તેમની ઉપલબ્ધ શ્રેષ્ઠ કવિત્વ. એક જ ‘જિનસ્તુતિચતુર્વિંશતિકા’ કૃતિ આપણને પ્રેરે છે. તેમની બીજી કૃતિઓ જડી નથી, અને કદાચ તેમણે ન પણ બનાવી હોય; છતાં પ્રસ્તુત કૃતિથી જ તેમને શ્રેષ્ઠ કવિ કહેવામાં કોઈપણ બતનો વાંધો નથી.

‘જેમનાં ઘણાં કાવ્યો મળતાં હોય તે જ મોટા કવિ છે’ આવી માન્યતા સાચી નથી. પોતામાં કવિત્વ શક્તિ સારામાં સારી હોવા છતાં કેટલાક મહાકવિઓ ગમે તે કારણે એક પણ કાવ્ય કે મહાકાવ્ય બનાવ્યા વગર જ આ જગત્ છોડીને

ચાલ્યા જાય છે, કેટલાએક ખીજા વિષયના ગ્રંથો બનાવવામાં આનંદ કે લાભ માની કાવ્યના ગ્રંથો થોડા બનાવે છે. અથવા બનાવતાં ય નથી. આવા અનેક દાખલા મળે છે. આવી અવસ્થામાં તેવા કુદરતી કવિઓને આપણે ‘ કવિ ’ નહિ માનીએ તો એક મોટી ભૂલ જ ગણાય, ભયંકર અન્યાય જ થાય, એમ મારું માનવું છે. જો તેમ ન હોય તો ‘ સિદ્ધસેન દિવાકર ’ કે જેઓનું ‘ કલ્યાણ મંદિર સ્તોત્ર ’ સિવાય ખીજું એક પણ કાવ્ય અત્યાર લગી મળ્યું નથી, છતાં તેમને માટે, હજારો શ્લોકોનાં કાવ્યો રચનાર આચાર્ય શ્રી હેમચંદ્ર જેવા મહાન કવિ “ અનુસિદ્ધસેનં કવયઃ ” (સિં. હૈં. ૨-૨-૩૯ પૃ. ૭૨) કહી તેમને મહાકવિનું માન આપે છે; તેથી એમ માનવું જોઈએ કે કાવતા બનાવવી જુદી વસ્તુ છે અને કવિત્વ શક્તિ હોવી જુદી વસ્તુ છે. આપણા ‘ શોભનમુનિ ’ પણ તેવા જ કવિ હતા, કે જેઓ શબ્દાલંકાર અને લક્ષિતા પૂરથી છલકતી ‘ જિનસ્તુતિચતુર્વિંશતિકા ’ નામની એક જ કૃતિ જગતને આપી તરુણવયમાં સ્વર્ગવાસી થયા છે. તેમની પ્રસ્તુત કૃતિની આલોચના કરવાનું કામ આગળ ઉપર રાખી, આ કૃતિના કર્તા (શોભનમુનિ) ના જીવન ચરિત્ર તરફ હું વાચકોને લઈ જવા માગું છું.

શ્રી શોભન મુનિના જીવન ઉપર પ્રકાશ.

અત્યાર લગી પ્રકાશિત થયેલ જૂના અને નવા ગ્રંથોમાં શ્રી શોભન મુનિનું જીવન ચરિત્ર બહુ જ ટૂંકાણમાં, અને તે પણ અપૂર્ણ મળે છે. તેમનાં જન્મસ્થાન, માતા, પિતા અને ગુરુનાં નામના સંબંધમાં અનેક ગ્રંથકારો જુદા જુદા મત આપે છે, પણ મને તો આમના જીવનના વિષયમાં મહાકવિ ધનપાળ (શોભન મુનિના વડીલ ભાઈ) ના ગ્રંથો, પ્રભાવક ચરિત્ર અને પ્રબંધ ચિંતામણિ વધુ પ્રામાણિક લાગે છે.

શોભન મુનિનું જીવન ભિન્ન ભિન્ન બે પ્રકારના સંસ્કારોથી ઘડાયું છે—જન્મથી તેમનામાં વૈદિક સંસ્કારો શોભનના પૂર્વજો પોષાયા છે અને દીક્ષા પછીથી જૈન અને તેનું પ્રારં- સંસ્કારોએ તેમાં અપૂર્વ સુધારણા કરી ભિક્ષુ જીવન. નવું તેજ ઉત્પન્ન કર્યું છે. જન્મથી તેઓ વૈદિક બ્રાહ્મણ હતા. સહુ પહેલાં આપણે તેમના ભાઈ ધનપાળની કૃતિ ‘તિલકમંજરી’ તરફ નજર નાખીશું. મહાકવિ ધનપાળ પોતાનો પરિચય આપતાં તેમાં લખે છે:—

મધ્યદેશ કે જેને આજકાલ સંયુક્ત પ્રાંત (યુ. પી.) કહેવામાં આવે છે, તેમાં આવેલા ‘સાંકાશ્ય’ નગરનો રહેવાસી ‘દેવર્ષિ’ બ્રાહ્મણ હતો. તેનો પુત્ર ‘સર્વદેવ’ થયો, જે શાસ્ત્ર-કળા અને ગ્રંથ રચવામાં નિપુણ હતો. આ સર્વદેવને બે પુત્રો થયા, મોટો ‘ધનપાળ’ અને નાનો ‘શોભન’. આપણા ચરિત્રનાયક આ જ શોભન છે. ધનપાળના પિતા સર્વદેવ, ‘ભોજ’ ની ‘ધારા’ (ધાર) નગરીમાં આવી રહ્યા હતા. તેમના બંને પુત્રોનો જન્મ ક્યાં થયો, તેનો નક્કી ખુલાસો બે કે આપણને મળતો નથી, પણ અનુમાનથી કહી શકાય કે, સર્વદેવ ઘણા વર્ષોથી ધારામાં આવી રહ્યા હશે, આ હિસાબે આ બંને તેમના પુત્રોનો જન્મ ધારામાં થયો હોય એમ લાગે છે.

જે વખતે રાજા ‘ભોજ’ માળવાનું રાજ્ય કરતો હતો તે વખતની ‘ધારા’ નગરી ઘણી જાડોજલાલી-ધારાનગરી. વાળી હતી. અનેક વીરો, વિદ્વાનો અને ધના-ઢ્યોથી તે નગરી શોભી રહી હતી. વિદ્યાના

૧ “આસીદ્ દ્વિજન્માઽસ્થિલમધ્યદેશે પ્રકાશસાઙ્ગાદ્યનિવેશજન્મા ।

અલબ્ધ દેવાર્ષિરિતિ પ્રસિદ્ધિં યો દાનવર્ષિત્વવિમૂષિતોઽપિ ॥ ૫૧ ॥

શાસ્ત્રેષ્વધીતી, કુશલઃ કલાસુ, વન્ધે ચ બોધે ચ ગિરાં પ્રકૃષ્ટઃ ।

તસ્યઽઽત્મજન્મા સમભૂમહાત્મા, દેવઃ સ્વયંભૂરિવ સર્વદેવઃ ॥ ૫૨ ॥”

તિલકમંજરીની પીઠિકા

સુગંધી વાતાવરણથી મહેકી રહી હતી. દેશ વિદેશના નામી પંડિતોનો ત્યાં ગર્વ ઉતરી જતો હતો. સારા વિદ્વાન્ કવિઓને લાખોનાં ઇનામ અને મોટી ઇજ્જત એનાયત કરવામાં આવતાં હતાં. સરસ્વતી અને લક્ષ્મી જન્મેનો ત્યાં સાથે વાસ હતો.

રાજા ‘લોજ’ કેવળ યોગ્ય રાજાજ નહિ પણ, એક અઠંગ વિદ્વાન્ અને રસિક કવિ પણ હતો કે જેના વ્યાકરણની ઈર્થ્યાથી ગુજરાતના રાજા સિદ્ધરાજજયસિંહે શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યને પ્રાર્થના કરી ‘સિદ્ધહેમચન્દ્રશબ્દાનુશાસન’ બનાવરાવ્યું. (જૂઓ આ વ્યાકરણની મારી પ્રસ્તાવના). તે સાચા વિદ્વાનોનો પોષક અને અનુમોદક હતો; તેથી સર્વદેવ પંડિત આ નગરીમાં રહેતો હતો. આવા વિદ્યા-વ્યાસંગના સ્થાનમાં રહેવાથી તેના બન્ને પુત્રોને પણ વધારે અનુભવ મેળવવાનો અવસર મળી આવ્યો. ધનપાળ અને શોભનને તેના પિતા પાસેથી પરંપરા પ્રાપ્ત વિદ્યા તો મળીજ હતી; પણ સાથે સાથે ત્યાંના જુદા જુદા પંડિતોના સમાગમથી તેમની વિદ્યામાં ઘણો સારો વધારો થયો. ધીમે ધીમે આ બન્ને ભાઈઓએ પોતાની પ્રતિભાથી ધારાના પંડિતો અને લોજરાજના હૃદયમાં માનવંતું સ્થાન મેળવ્યું. તેઓ જન્મે આખા ય માલવાના પંડિતોમાં પંકાવા લાગ્યા.

વિદ્વાનો માટે ઘણે ભાગે હંમેશાં બને છે તેમ સર્વદેવ પંડિત ઉપર લક્ષ્મીદેવી પ્રસન્ન ન હતાં. તેના

દટાયલું ધન પિતાએ ઘરમાં પુષ્કળ ધન દાટ્યું હતું, મળ્યું. પરંતુ તે કયે સ્થળે દાટ્યું છે? તેની ખબર

સર્વદેવને નહિ હતી. તે પોતાના ઘરમાં દટાયલું

ધન મેળવવા ચાહતો હતો. એક દિવસે તપસ્તેજ અને વિદ્વત્તાથી શોભતા ‘શ્રીમહેન્દ્રસૂરિ’ ધારામાં આવ્યા. તેમના મહિમા અને પાંડિત્યની વાત રાજા પ્રજા અને પંડિતોમાં ફેલાઈ. સર્વદેવે આ આચાર્યનો સમાગમ કર્યો. આચાર્ય ઉપર તેનો પ્રેમ અને વિશ્વાસ વધતો ગયો. આચાર્ય આગળ તેણે પોતાની ગરીબાઈની વાત

૧ પ્રગંધચિંતામણિમાં વર્ધમાનસૂરિ આવ્યાનું લખ્યું છે, તેની આલોચના આગળ કરીશું.

કાઠી પોતાના ઘરમાં દટાએલ ધનને બતાવવા સાચું વિનંતિ કરી. તે આચાર્યે તેના ઘરમાં દટાયેલ ધન બતાવ્યું. સૂરિજીએ બતાવેલા સ્થળમાં સર્વદેવને મોટી ધનરાશિ પ્રાપ્ત થઈ. ધનના આનંદથી તે ગાંડો ઘેલો થઈ ગયો. ધન અગ્યારમો પ્રાણ છે. બાળકથી વૃદ્ધ, મૂર્ખથી પંડિત, બધા ય જેની રાતદિવસ ઝંખના કરે છે તેનાથી કેમ આનંદ ન થાય ?

સર્વદેવ, પંડિત હોવા સાથે પૂરેપૂરો કૃતજ્ઞ હતો. સૂરિજીના ઉપકારનો બદલો આપવા તે ચાહતો હતો. તેણે મળી આવેલા ધનનો અર્ધો ભાગ લેવા સૂરિજીને પ્રાર્થના કરી, પણ તેઓ તો પંચમહાવ્રતધારી જૈનાચાર્ય હતા. પરિચ્છેદથી તદ્દન દૂર રહેનાર નિર્ઘન્ય; ધનને શું કરે ? એક કોડી પણ સૂરિજીએ લીધી નહિ. અંતે સર્વદેવની પ્રાર્થનાથી સૂરિજીએ એક રસ્તો બતાવ્યો:— “ઉપકારનો બદલો આપવો જ હોય તો તારા બે પુત્રોમાંથી એક પુત્ર મને આપ, જેથી જગતમાં તારું પણ નામ થાય.” આ ઉત્તર સાંભળી સર્વદેવ પુત્રપ્રેમને લીધે સંકોચાયો; પણ ઉપકારનો બદલો આપવાનો વિચાર તેને બેચેન બનાવતો હતો. પ્રભાવકચરિત્રકાર લખે છે કે:—તે વિચારમાં તેનું આખું વર્ષ વીતી ગયું. અંતે તીર્થમાં જઈ મહેન્દ્રસૂરિના ઉપકારનો બદલો નહિ આપવા સંબંધી પોતાના પાપને ધોવાનો વિચાર કરી સર્વદેવે પ્રસ્થાન કર્યું. પ્રસ્થાન સમયે ધનપાળે કારણ પૂછતાં ઉત્તરમાં સર્વદેવે જણાવ્યું કે:—“ મારું ઋણ ચુકાવવા બેમાંથી એક પુત્રની જૈનાચાર્ય માગણી કરે છે. આ ઋણ ચુકાવ્યા વગર હું મરી જઉં તો મારી સદ્ગતિ થાય નહિ; તેથી તે પાપ ધોવા તીર્થમાં જઉં છું.”

પિતાની વાત સાંભળી ધનપાળ ચમક્યો અને ક્રોધથી સર્વદેવને કહેવા લાગ્યો કે:—“ તમે પોતાના પુત્રને ઉપકારનો બદલો. જૈન દીક્ષા અપાવી આપણા કુળને કલંકિત કરવા માંગો છો ? આપણા કુળમાં શુદ્ધ યજ્ઞ-યાગાદિ વેદપાઠ કરનાર બ્રાહ્મણો થયા છે. બ્રાહ્મણો અને શ્રમ-

છોમાં હંમેશાંથી વિરોધ ચાલતો આવે છે. આવી અવસ્થામાં જૈન સાધુને તમે પુત્ર કેમ આપી શકો ? જો તમે તેમ કરશો તો હું તમારો પણ સંબંધ છોડી દઇશ. ” પુત્રનાં આવાં અનાદરવાળાં વચન સાંભળી સર્વદેવનો ગભરાટ વધે છે; ત્યારે તે વળતે સર્વદેવનો નાનો પુત્ર ‘ શોભન ’ પિતા પાસે જઈ કહે છે કે:—‘ પિતાજી તમે કંઈ પણ ચિંતા કરશો નહિ. ઉપકાર વાળવાની તમારી પ્રતિજ્ઞા હું પૂરી કરીશ. ’ ‘ શોભન ’ તેના પિતાનો એક સાચો ભક્ત પુત્ર હતો. ‘ ગુરોરાજા ગરીયસી ’ ના સિદ્ધાન્તમાં માનનારો હતો. સાથે સાથે જૈન સાધુનાં અહિંસા, તપ અને સંયમનું મહત્ત્વ પણ તે સમજતો હતો, તેથી તેણે પિતાની પ્રતિજ્ઞા પૂરી કરવાનું બીડું ઝડપ્યું.

પ્રતિજ્ઞાને પૂરી કરાવનારાં પુત્રનાં અમૃતમય વચનો સાંભળી સર્વદેવના હૃદયમાં આનંદની ઉર્મિઓ ઉછ-શોભન; આદ્યાણુ ળવા માંડી. પુત્ર ઉપર પ્રસન્ન થઈ સર્વદેવે મટી શ્રમણુ થયો. આશીર્વાદપૂર્વક પોતાનો પુત્ર સૂરિજીને સોંપ્યો. શોભન ‘ આદ્યાણુ ’ મટી ‘ શ્રમણુ ’ થયો. મહેન્દ્રસૂરિ; આ નવા શિષ્ય સાથે અન્યત્ર વિહાર કરી ગયા. બહુ થોડા જ સમયમાં જૈનાગમાદિ વિવિધ પ્રકારની વિદ્યા ભણાવી સૂરિજીએ પોતાના આ નવા શિષ્યમાં અનુભવ અને પાંડિત્યનું નવું તેજ ઉમેર્યું.

ગુરુસેવા કરી શોભનમુનિએ એક બાળુ સમ્યગ્દર્શન સાથે સમ્યગ્જ્ઞાન મેળવ્યું અને બીજી બાળુ શોભનમુનિની ચારિત્રની સંપત્તિ મેળવી. પૂર્વની વિદ્વત્તામાં પ્રગતિ. આ વસ્તુઓ ઉમેરાતાં તેઓ મહાન પ્રભાવ-શાળી બની ગયા. થોડા વર્ષોમાં પોતાના પ્રાંતમાં જ નહિ; પણ દૂર દૂરના અનેક પ્રાંતોમાં શોભનની કીર્તિ ફેલાણી. શિષ્યની વધતી જતી કીર્તિને જોઈ મહેન્દ્રસૂરિનું હૃદય આનંદથી ઉછળવા લાગ્યું.

આ બાબુ ધનપાળની સખત મનાઇ છતાં શોભને જૈન સાધુ પાસે દીક્ષા લીધી હોવાથી ધનપાળે ધનપાળનો ક્રોધ, પિતા ઉપર ક્રુદ્ધ થઈ પિતા સાથેનો સંબંધ અને જૈન સાધુનો છોડી દીધો. તે જૈન સાધુઓનો પહેલાં કરતાં વિહાર બંધ. વધારે કટ્ટર દુશ્મન બની ગયો. તેણે ભોજ-રાજના કાન લાંબેરી માળવામાં જૈન સાધુને નહિ વિચરવા રાજ હુકમ કઢાવ્યો. ભારતમાં ધર્મદ્વેષને લીધે પોતાની સત્તા અને શક્તિઓનો ખોટો ઉપયોગ કરવાના દાખલા આવી જ રીતે બનતા હતા. માળવામાં જૈન શ્રમણો (મુનિઓ) નાં દર્શન દુર્લભ થયાં. આ વાતને જોતજોતામાં બાર બાર વર્ષનાં વહાણાં વહી ગયાં. જૈન સાધુઓનો વિહાર બંધ હોવાથી માળવાના જૈન લોકોમાં સર્વત્ર ઉદાસીનતા અને દુઃખની લાગણી ફેલાઈ.

જૈનોમાં ધર્મપ્રેમ અને આત્માભિમાન જાગવાથી માળવાના સંઘે શ્રી મહેન્દ્રસૂરિ પાસે જઈ માળવાની ધર્મ સંબંધી કફોડી સ્થિતિ કહી સંભળાવી અને તેમને ત્યાં પધારી ભોજની અયોગ્ય આજ્ઞા બંધ કરાવી, જૈનશાસનની પ્રભાવના કરવા વિનંતિ કરી. આ બધી વાત ગુરુપાસે બેઠેલા શોભનમુનિ બહુ જ ચીવટથી સાંભળતા હતા. તે વખતે તેઓ ગૂજરાતમાં હતા.

શોભનમુનિ લાણી ગણીને એક અસાધારણ વિદ્વાન થઈ ગયા હતા. સચોટ ઉપદેશ આપવાની શક્તિ તેમ-સંઘની વિનંતિ નામાં સહજે આવી ગઈ હતી, તેથી ગુરુએ અને શોભન યોગ્ય ગણી તેમને ‘ વાચનાચાર્ય ’ પદ મુનિનું ધારામાં આપ્યું હતું. પોતાના દેશના (માળવાના) જવું.

લોકોની વિનંતિ સાંભળી તેમને લાગી આવ્યું કે:—‘ આ બધું મારા જ નિમિત્તે થયું છે માટે ગમે તેમ કરીને મારે જ આનો પ્રતિકાર કરવો જોઈએ. ’ શોભનમુનિ; ડરપોક અને સુખમાં મસ્ત રહેનાર સાધુ ન હતા, કે જેથી કર્મો ઉપર અથવા કલિકાલ ઉપર દોષ દઈ

નિરાશ થઈ બેસી રહે. તેમનામાં હિમ્મત હતી, શાસનની દાઝ હતી અને ગમે તેવાને સમન્તવવાની વિદ્વત્તા પણ હતી. તેથી માળવામાં જઈ બગડેલી સ્થિતિને સુધારવાની પોતાની ઈચ્છા શોભન મુનિએ ગુરુ આગળ કહી બતાવી. ગુરુએ તેમને હરેક રીતે યોગ્ય સમજી ત્યાં જઈ સુધારો કરવા આજ્ઞા આપી. બસ, પછી શું ? ‘ ઇદં વૈદ્યોપદિદં ’ ‘ લાવતું હતું ને વૈદ્યે કહ્યું ’ જેવું થયું. ગુરુની આશિષ મેળવી કેટલાક સાધુઓને સાથે લઈ શોભનમુનિએ ધારા ભણી વિહાર લાંબાવ્યો. ઉગ્ર વિહાર કરી થોડી મુદતમાં તેઓ ધારાનગરીમાં પ્રવેશ કરતા દેખાયા. લોકો તેમને અનિમેષ દૃષ્ટિએ ચકિત થઈ જોતા હતા. ‘ અરે ! આ જૈન સાધુઓ અહીં ક્યાંથી ? શા માટે આવ્યા ? હમણાં રાજપુરુષો એમને પકડશે. રાજા ગુસ્સે થઈને કોણ જાણે શું કરશે. ? ’ આમ જ્યાં ત્યાં લોકો આપસમાં અનેક પ્રકારની વાતો કરતા દેખાતા હતા. જૈન ધર્મના દ્રેષી કેટલાક લોકોને ઈર્ષ્યા થવા લાગી, જ્યારે જૈનો આનંદથી ઉભરાવા લાગ્યા.

પ્રવેશ કરતી જ વખતે રાજવાડામાં જતો કવિ ધનપાલ રસ્તામાં મળ્યો. જૈન સાધુઓને જોઈ તેમનું ઉપહાસ કરવા એક વાક્ય તેણે કહ્યું:—‘ ગર્દભદન્ત ! મદન્ત ! નમસ્તે ! ’ અર્થાત્:—ગધેડા જેવા દાંતવાળા હે મહારાજ ! તમને નમસ્કાર થાઓ. ઘણા વર્ષો વીતી જવાથી શોભનમુનિને તે પોતાના ભાઈ તરીકે ઓળખી શક્યો નહિ, પણ શોભનમુનિએ તો ધનપાલને ઓળખી લીધો હતો તેથી ઉપહાસવાળા વાક્યને અનુકૂળ ચમત્કારચક્રિત ઉપહાસ-પૂર્વક શોભનમુનિ બોલ્યા કે:—‘ કપિવૃષ્ણાસ્ય ! વયસ્ય ! સુખં તે ? ’ અર્થાત્—વાંદરાના વૃષણ (અંડકોશ) જેવા મુખવાળા હે મિત્ર ! તું સુખમાં તો છેના ? પોતાના કરતાં વધુ ચમત્કારવાળું શોભનનું પ્રતિવાક્ય સાંભળી ધનપાળ ચમક્યો ને ઝાંખો પડી બોલ્યો કે, ‘ હું તમારી વાક્ય ચતુરાઈથી પરાસ્ત થયો છું. આપ કોણ છો ? ક્યાંથી આવો છો ? અને કોના મહેમાન છો ? ’ શોભને ‘ અમે તમારા જ મહેમાન છીએ ’ એમ કહી ધનપાળને વધારે મુંઝવણમાં નાખ્યો. શોભનમુનિની વિદ્વત્તાથી આકર્ષાઈ પોતાના

માણસ સાથે ધનપાળે શોભનમુનિને ઉપાશ્રયે મોકલ્યા. ધારા-વાસિઓમાં હળુ કોઇપણ જાણી શક્યું ન હતું કે આ બંને એક જ માતાના પુત્ર સગા ભાઈ છે.

ધારાની સ્થિતિ સુધારવા શોભનમુનિના મનમાં અનેક સંકલ્પ વિકલ્પો થવા લાગ્યા. તેઓ બાહોશ અને ધનપાળને પ્રતિ-યુક્તિબાજ હતા. તેમણે પોતાના સાધુઓને બોધ અને બે ધનપાળને ત્યાં ગોચરી લેવા મોકલ્યા. પ્રશાંત ભાઈઓની ભેટ. આકૃતિવાળા બે જૈન મુનિઓએ જૈન ધર્મના કટ્ટર દુશ્મન ધનપાળના ઘેર જઈ ધર્મલાભને પવિત્ર નાદ સંભળાવ્યો. ધનપાળ તે વખતે સ્નાન કરતો હતો. તેની સ્ત્રીએ સાધુને કહ્યું કે ‘અહીં બાવાનું નહિ મળે, ચાલ્યા જાવ.’ ધનપાળે પોતાની સ્ત્રીને કહ્યું કે:—‘અતિથિને નિરાશ કરવો તે મોટો અધર્મ છે, માટે કંઈને કંઈ તો આપ.’ તે સ્ત્રી ત્રણ દિવસનું દહીં લાવી મુનિને આપવા લાગી. મુનિએ પ્રશ્ન કર્યો કે:—‘બહેન, આ કેટલા દિવસનું છે ?’ ઉત્તરમાં તે ચિડાઈને બોલી ‘આમાં જીવડાં (પોરા) પડી ગયાં છે શું ? લેવું હોય તો લો નહિ તો રસ્તો પકડો.’ મુનિ બોલ્યા કે:—‘બહેન તમે ન કામો કોધ શા માટે કરો છો ? અમારો આચાર છે માટે પુછીએ છીએ. હવે રહી જીવડાની વાત. તેના ઉત્તરમાં કહેવાનું કે:—બે દિવસ ઉપરાંત દહીંમાં ખટાશ વધતી જાય છે, તેથી તેમાં તે રંગના જીવો ઉત્પન્ન થાય છે એમ જૈન શાસ્ત્રો કહે છે. તેની સાક્ષાત્ પ્રતીતિ કરવી હોય તો અલતો લાવી દહીંમાં નાખો.’ ધનપાળ ત્યાં આવી આ બધી વાત રસપૂર્વક સાંભળતો હતો. તેણે કૌતુક જોવાની ખાતર અથવા તત્ત્વ નિશ્ચય કરવાની ખાતર અલતો મંગાવી દહીંમાં નાખ્યો. થોડી વારમાં જ તેમાં કેટલાક તે જ વર્ણના—દહીંના રંગના જંતુઓ ઉપર ચાલતા દેખાયા. ધનપાળનું હૃદય આ દૃશ્ય જોઈ પીગળ્યું. બહુ આશ્ચર્ય થતાં તેના હૃદયે પલટો ખૂંધો. જૈન ધર્મની શ્રદ્ધાનું તેનામાં બીજ રોપાયું. જાણે શાસ્ત્રાર્થમાં પરાસ્ત થયો હોય; તેમ નમ્ર થઈને તે મુનિને

કહેવા લાગ્યો કે, આપ કોણ છો ? કોના શિષ્ય છો ? ક્યાં ઉતર્યા છો ? મુનિએ યોગ્ય ઉત્તરો આપ્યા પછી મુનિઓની સાથે જ ધનપાળ ઉપાશ્રય ભણી ચાલ્યો.

શોભન મુનિએ પોતાની યુક્તિથી જે સુંદર પરિણામ ધાર્યું હતું તે જ આવ્યું. તે પરિણામનો સાક્ષાત્કાર કરવાની તેઓ વાટ જોઈ રહ્યા હતા. ધનપાળને દૂરથી આવતો જોઈ પોતાના મ્હોટા ભાઈ સમજી, અથવા તેને વધુ આકર્ષવા તેઓ (શોભન-મુનિ) થોડા સામે આવ્યા. ધનપાળને મધુર વચનથી શોભનમુનિએ બોલાવ્યો, અને માનપૂર્વક તેને સમાન આસને બેસાડ્યો. જ્યારે ધનપાળને ખબર પડી કે આતો ‘મારો નાનો ભાઈ શોભન છે’ ત્યારે તેનું હૃદય પ્રેમ અને લજ્જાથી વિચિત્ર પ્રકારનું બન્યું, તેમાં શ્રદ્ધા અને વાત્સલ્યનાં પૂર ઉછળવા લાગ્યાં. જૈન ધર્મ અને જૈન સાધુ ઉપર તેનું માન વધ્યું. ધનપાળે શોભનમુનિને કહ્યું કે:—‘તમે જૈન દીક્ષા લઈ આપણા કુળને ખરેખર અજવાળ્યું છે. તમને ધન્ય છે, તમે મહાત્મા છો, શાસ્ત્રના પારંગત છો, માટે મને સાચો ધર્મ બતાવો.’ શોભનમુનિને જોઈતું હતું તેજ થયું. તેઓએ પ્રશાન્ત, ગંભીર અને પ્રેમાળ વચનથી જૈન ધર્મના સર્વ-વ્યાપિ અકાલ્ય સિદ્ધાન્તો અને આચારોનો મહાકવિ ધનપાળને સુંદર પરિચય કરાવ્યો. ધનપાળ એક મહાન્ પંડિત તો હતો જ એટલે જૈન સિદ્ધાન્તો સમજવામાં તેને મુશ્કેલી પડી નહિ, કેમકે જૈન ધર્મ સાચા બુદ્ધિશાળીઓને માટે જેટલો જલ્દીથી સુકર અને આદરણીય થઈ શકે છે તેટલો અનભિજ્ઞો-અદ્યુષ્ટિવાળાઓ માટે નહિ.

શોભનમુનિનો શોભન અને સાત્ત્વિક ઉપદેશ સાંભળી આનંદ-પૂર્વક અતિ ભાવુક શબ્દોથી ધનપાળે કહ્યું જ્યારે ધનપાળ કે:—‘આજે મેં સાચો ધર્મ જાણ્યો છે જૈનધર્મ સ્વી- માટે અત્યારથી જ હું તે જૈન ધર્મ

કારી પોતાનું સ્વીકારી તેનું શરણ લઉં છું. પહેલાં જીવન જૈનધર્મને જૈન ધર્મનો દ્રેષ કરી આ પ્રદેશમાં બાર સોંપે છે. વરસ સુધી જૈન સાધુનો વિહાર બંધ કરાવ્યો તે મેં મોટો અપરાધ કયો છે. અત્યારે હું તે મારી ભયંકર ભૂલનો પશ્ચાત્તાપ કરું છું.’ આખાય માળવામાં પંકાયેલ વિદ્વાન્ કવિ ધનપાળ ઉપર શોભનમુનિના ઉપદેશની કેટલી સચોટ અસર થઈ હશે તેનું અનુમાન, તેના શ્રદ્ધા, ભક્તિ અને નમ્રતાથી ભરેલા આ શબ્દોથી સહેજે કરી શકાય છે.

આ પછી તત્કાલ મહાકવિ ધનપાળે, શોભન મુનિની સાથે મહાવીર પ્રભુના મંદિરમાં જઈ ભાવપૂર્વક પ્રભુની સ્તુતિ કરી વિધિપૂર્વક જૈન ધર્મ સ્વીકાર્યો. ધનપાળના જીવનમાં આજે મહાન્ પરિવર્તન થયું. એક વખતનો જૈનધર્મનો મહાન્ વિરોધી બ્રાહ્મણ પંડિત આજે જૈનધર્મનું શરણ સ્વીકારી ચુસ્ત જૈન બને છે. હવેથી ભોજરાજનો માનીતો રાજપંડિત અને બાણના બીજા અવતાર સમો ધનપાળ કવિ પોતાની વિદ્વત્તા અને યશ જૈનધર્મને આપવા નિર્ણય કરે છે. ધનપાળના આવા મહાન્ પરિવર્તનનો યશઃ અને પુણ્ય આપણા ચરિત્ર નાયક શોભનમુનિને જ છે. શોભનમુનિના જીવનમાં આ એક મહાન્ કાર્ય થયું. ઘણા વખતની તેમની ભાવના સફળ થતાં તેમના આત્મામાં આનંદ અને સંતોષ થયો. તેઓ પોતાનું સફળ જીવન વિશેષ સફળ માનવા લાગ્યા. પહેલાંના સાધુઓમાં શાસન સેવા કે પ્રભાવના કરવાની કેવી ભાવના અને શક્તિ હતી તે આ બનાવથી પાઠકો જાણી શકશે. જૈન સંઘમાં આ બનાવથી ચોમેર આનંદ ફેલાયો. દેશપરદેશમાં વીજળીના વેગે આ સમાચારો ફરી વળ્યા. હિંદલરમાં શ્રીશોભનમુનિનું નામ વધારે મશહૂર અને પ્રભાવિક બન્યું.

સિદ્ધસારસ્વતકવિ ધનપાળનું જીવન દિવસે દિવસે વધારે ધાર્મિક થતું ગયું. તે શ્રદ્ધાથી શુદ્ધ શ્રાવક-ધનપાળનો ટૂંક ધર્મને પાળવા લાગ્યો. તેણે રાજા ભોજને પરિચય. સમજાવી માલવામાં જૈન સાધુનો વિહાર છૂટો કરાવ્યો. કલ્પના શક્તિ અને શબ્દાર્થની પ્રૌઢતામાં કાદંબરીને પણ ટક્કર મારે તેવી નવ રસથી પૂર્ણ ‘તિલકમંજરી’ નામની જૈન આખ્યાયિકા (કથા) બનાવી તેણે જૈન સાહિત્ય અને પોતાના જીવનને યશસ્વી કર્યાં. તે ઉપરાંત સત્યપુરીય મહાવીરોત્સાહ, વીરસ્તવ, પાદ્યલ-ચ્છીનામમાળા, ઋષભપંચાશિકા અને સાવર્યાવેલી વિગેરે ગ્રંથો પણ ધનપાળ કવિએ બનાવ્યા કે જે સંસ્કૃત પ્રાકૃતના સાહિત્યમાં આજે પણ ઊંચું સ્થાન ભોગવે છે. તેના સમયમાં ધનપાળ, એક મહાકાવ અને પ્રચંડ પંડિત તરીકે મનાતો હતો. કૌલક-વિધર્મ વિગેરે પંડિતોને તેણે પરાસ્ત કર્યા હતા.

સુંજરાજ તેને પુત્ર તરીકે માનતો. અને ભોજરાજ તે તેનો ખાસ મિત્ર અને મહેરબાન હતો. સરસ્વતીનું ટાઈટલ તેને સુંજરાજ તરફથી મળ્યું હતું. (જુઓ તિ. મં. ૫૩) સર્વતંત્રસ્વતંત્ર સર્વશાસ્ત્રપારંગત શ્રીહૈમચંદ્રાચાર્ય જેવાએ પણ ધનપાળની બનાવેલી કવિતાથી જૈનમંદિરમાં જિનેશ્વરની બહુમાનપૂર્વક સ્તવના^૧ કરી હતી. ‘હૈમકોષ’^૨ ‘હૈમકાવ્યાનુશાસન’^૩ અને ‘હૈમછન્દો’નુશાસન^૪ની વૃત્તિમાં

૧ કુમારપાળ પ્રત્યંધમાં-હૈમાચાર્યે ધનપાળની બનાવેલ સ્તુતિ બોલ્યાનો ઉલ્લેખ છે.

૨ “xxx વ્યુત્પત્તિર્ધનપાલતઃ” । xxx હૈમકોષની સ્વોપજ્ઞ ટીકા.

૩ હૈમકાવ્યાનુશાસનના “અર્થમેદમિદ્ધાનાં મન્નાડમન્નાભ્યાં યુગપદુક્તિઃ શ્લેષઃ” સૂત્રની સ્વોપજ્ઞવૃત્તિ (અધ્યાય ૫, પેજ ૨૩૧ નિર્ણય સાગરની આવૃત્તિ)માં તિલકમંજરીની ભૂમિકાના “પ્રાજ્યપ્રભાવઃ પ્રભવો” બીજા પદને ઉદાહરણ તરીકે ટાંક્યું છે.

૪ હૈમચ્છન્દો’નુશાસનના પાંચમા અધ્યાયના સોલમા “પ્રાચદાશ્ચિ...”

પણ ધનપાળ અને તેની કવિતાનો ઉલ્લેખ મળી આવે છે. આ ઉપરથી સમજાય છે કે, ધનપાળ દૃઢ સમ્યક્ત્વી, આદર્શ કવિ તથા સમર્થ વિદ્વાન્ હોતો. ‘મવિયસત્તકહા’ નો કર્તા ધનપાળ; આ ધનપાળથી જુદો છે. અન્યાન્ય ગ્રંથોમાં ધનપાળનું જીવન લાંબુ અને ઘણું રસિક છે, પણ આ સ્થળે અપ્રસ્તુત હોવાથી મને લખવાની જરૂર જણાતી નથી. પાઠકો અહીં તો આટલાથી જ સંતોષ માની લેશે એવી આશા રાખું છું. અસ્તુ.

હવે આપણે ફરી પ્રસ્તુત વાત ઉપર આવીશું. શોભન-મુનિના મહાન્ પ્રયત્નથી આખા માળવામાં માળવામાં જૈન જૈન સાધુઓના સમૂહો વિચરવા લાગ્યા. સાધુઓ. માળવાના જૈનોમાં નવું જીવન આવ્યું. ઠેર ઠેર ધાર્મિક ઉત્સવો થવા લાગ્યા. સંઘની વિનતિથી શોભનમુનિના ગુરુ ૧ધારાનગરીમાં પધાર્યા. શિષ્યના

(૫-૧૬) સૂત્રની સ્વોપજાવૃત્તિમાં (શ્રી આનંદસાગરજી સંપાદિત આવૃત્તિ પૃ. ૩૬ માં) તિલકમંજરી (પૃ. ૧૭૭) નું “ શુક્કશિખરિણિ કલ્પશાસ્ત્રીવ.....” પદ મળી આવે છે.

તિલકમંજરી ઉપર શાંતસૂરિએ વિક્રમની ૧૧ મી સદીમાં ટિપ્પણ રચ્યું. પાટણના પદ્મિલાલ ધનપાલે વિ. સં. ૧૨૬૦ માં તિ. મં. નો સાર પદ્યમાં ઉતાર્યો. લક્ષ્મીધર પંડિતે વિ. સં. ૧૨૮૧ માં એક ખીન્ને સાર ૧૧૮૮ અનુષ્ટુપ શ્લોકોમાં ગાળ્યો છે. (છપાઈ ગયો છે). અઢારમી સદીમાં પદ્મસાગરગણિએ તિ. મં. ઉપર વૃત્તિ અને વીસમી સદીમાં પં. લાવણ્યવિજયજીએ ટીકા ગાળાવી છે. વિશેષ માટે જુઓ શ્રી જિન વિ. નો ‘તિલકમંજરી’ લેખ.

મહાકવિ ધનપાળ માટે મેરુતુંગાચાર્ય કહે છે:—

“ વચનં ધનપાલસ્ય ચન્દનં મલયસ્ય ચ ।

સરસં હૃદિ વિન્યસ્ય કોઽમૂત્રામ ન નિર્જૈતઃ ? ॥ ૧ ॥ ”

—પ્રખંધચિંતામણિ પૃ. ૪૨.

૧ પ્રાચીન ધારા અને ત્યાંનાં સ્થાનો વિષે માહિતી માટે જુઓ ઇસીસન્ ૧૯૩૩ના જીનના ‘શારદા’ના અંકમાં છપાયેલ “ લોજરાજની ધારા નગરી ” નામનો મહારો લેખ.

પ્રયાસની થએલી સફલતા અને સર્વત્ર ફેલાયેલી શિષ્યની કીર્તિને જોઈ ગુરુના આનંદનો પાર રહ્યો નહિ. ધનપાળે પોતાના ખર્ચે ધારામાં **ઋષભદેવનું** જૈનમંદિર બંધાવી તેની પ્રતિષ્ઠા શોભન-મુનિ અને તેમના ગુરુ પાસે કરાવી. માળવામાં બીજાં પણ અનેક ધાર્મિક કાર્યો કરી શોભનમુનિએ ગુરુ સાથે ગૂજરાત તરફ વિહાર કર્યો.

સંસ્કારી કુટુંબમાં જન્મ્યા હોવાથી અને યોગ્ય ગુરુના સમા-ગમથી શોભનમુનિમાં ઊંચા પ્રકારનું વ્યક્તિ-

શોભનમુનિનું ત્વ પ્રગટ્યું હતું. તેમના વ્યક્તિત્વ માટે વ્યક્તિત્વ. ધનપાળ કવિ ‘ચતુર્વિંશતિકા’ની ટીકામાં

લખે છે કે:—‘શરીરથી રૂપાળો, ગુણથી ઉજ્જ્વલ, સુંદર નેત્રોવાળો શોભન નામનો સર્વદેવને પુત્ર હતો; કે જે કાતાંત્ર વ્યાકરણનાં ગૂઢ તત્ત્વોનો જાણકાર હતો, જૈન બૌદ્ધ તત્ત્વોમાં નિષ્ણાત હતો અને સાહિત્ય શાસ્ત્રનો અઠંગ વિદ્વાન્ હોઈ, કવિઓને માટે ઉદાહરણભૂત હતો.’^૧ કુમારાવસ્થામાં જ શોભને કામને પરાસ્ત કર્યો, પાપના વ્યાપારનો ત્યાગ કર્યો અને અહિંસા ધર્મને સારી પેઠે પાલન કર્યો હતો.’

શોભનમુનિની બુદ્ધિ તીક્ષ્ણ હતી. ભાવના ઉદાત્ત હતી. જીવન ભવ્ય અને રસિક હતું. કાવ્ય સાહિત્યમાં તે

શોભનમુનિની તેઓ ઘણા જ આરપાર ઉતરી ગયા હતા. કૃતિ. તેના ફલ સ્વરૂપમાં તેઓએ ‘મવ્યામ્મોજવિવોધ-

નૈકતરણે!’ થી શરૂ થતી ૯૬ શ્લોકની ન્હાની

પણ વિવિધ જાતના અલંકારોથી પૂર્ણ ચમત્કાર વાળી એક કૃતિ બનાવી. આમાં પ્રત્યેક તીર્થંકર, (ચાવીસે તીર્થંકર) જૈનાગમ અને સોળ વિદ્યાદેવીઓ વિગેરેનું કાવ્યની પદ્ધતિથી વર્ણન છે. આ કૃતિની અંદર શબ્દાલંકાર, અને તેમાંય ખાસ કરીને ‘યમક’ અને ‘અનુપ્રાસ’ની અનેરી છટા જોવામાં

૧ “કાતન્ત્રતન્ત્રોદિતતત્ત્વવેદી યો બુદ્ધચૌહ્વાઽઽર્હતતત્ત્વતત્ત્વ: ।

સાહિત્યવિદ્યાર્ણવપારદર્શો નિદર્શનં કાવ્યકૃતાં બભૂવ ॥ ૪ ॥

શોભન સ્તુતિની ધનપાલ કૃત ટીકાના ૧ થી ૭ સુધી શ્લોકો ઉપયોગી છે.

આવે છે. કોઈ ઠેકાણે મધ્યાન્ત યમક, કોઈ સ્થળે આદિમધ્ય યમક (મધ્યાન્ત યમકની સાથે), કોઈ જગ્યાએ આદ્યન્ત યમક, કોઈ પદમાં સંયુતાવૃત્તિ યમક અને કોઈ સ્થળે અસંયુતાવૃત્તિ યમક વિગેરે અલંકારો ગોઠવ્યા છે.^૧

આ કૃતિમાં ન્હાના મોટા અનેક પ્રસિદ્ધ અને અપ્રસિદ્ધ છંદો છે કે જે વિક્રાનોને જ્ઞાન અને આનંદ ઉત્પન્ન કરે છે. વિવિધ અલંકારો અને છંદોમાં પોતાના ભાવો ગોઠવવા તે કેટલી મુશ્કેલની વાત છે તે કવિતા બનાવનાર જ સમજી શકે તેમ છે. આ ગ્રંથ બનાવતી વખતે શોભનમુનિનું ચિત્ત કેવું એકાગ્ર બન્યું હતું? તેનું એક ઉદાહરણ પ્રભાવક ચરિત્રમાં મળે છે. જ્યારે શોભનમુનિ પ્રસ્તુત ‘ જિન સ્તુતિ ચતુર્વિંશતિકા ’ બનાવતા હતા, તે અરસામાં તેઓ ગૌચરી (ભિક્ષા) લેવા ગયા. ચાલતાં ચાલતાં પણ પ્રસ્તુત કૃતિ બનાવવાની એકાગ્રતામાં તેમનું ચિત્ત પરોવાયેલું હતું, તેથી ખ્યાલ નહિ રહેવાથી તેઓ એક જ શ્રાવકના ઘરે ત્રણવાર ફરી ફરી ગૌચરી ગયા. જ્યારે શ્રાવિકાએ શોભનમુનિને પૂછ્યું કે, ‘ આમ ફરી ફરી ગૌચરી આવવાનું શું કારણ ? ’ ઉત્તરમાં શોભનમુનિએ કહ્યું કે:— ‘ અત્યારે કવિતા બનાવવામાં જ મારું મન પરોવાયેલું છે તેથી મને ખબર ન રહી કે હું કોને ત્યાં જઉં છું અને શું કરું છું ? ’ પૂછનાર બાઈએ શોભનમુનિના ગુરુની આગળ પણ આ વાત કહી. ગુરુ આ વાતથી ઘણા જ રાજી થયા અને શિષ્યની જ્ઞાનરસિકતાથી સંતોષ પામી તેમણે શોભન મુનિનાં વખાણ કર્યાં.^૨ શોભનમુનિને કવિતા બનાવવાનો કેવો રસ હતો તે આ એક જ પ્રસંગથી વાચકો જાણી શકશે. ખુશીની વાત છે કે પ્રસ્તુત કૃતિની સુંદરતાથી આકર્ષાઈ ઘણા લોકો આ સ્તુતિ— ‘ થાય ’ ને પ્રતિક્રમણાદિ ક્રિયાઓમાં બોલે છે. પાશ્વિક આદિ પ્રતિક્રમણોમાં આ પવિત્ર વિક્રાનની થાય દાખલ કરાય તો કેવું સારું થાય ?

૧ આ બધા યમકોનાં લક્ષણો અને ઉદાહરણો વાગ્ભટ્ટાલંકાર, સરસ્વતીકંઠાભરણ વિગેરે ગ્રંથોમાં છે.

૨ જુઓ મહેન્દ્રસૂરિ ચરિત્ર. (પ્રભાવક ચરિત્રમાં).

દુનિયામાં વિદ્વાનો અને સંજ્ઞનો કોઈ કોઈ વાર જલ્દીથી જગતને છોડી ચાલ્યા જાય છે. શોભનમુનિ શોભનમુનિનું માટે પણ તેમજ થયું !. તેમને તાવનો ભયંકર અવસાન. જીવલેણ રોગ લાગુ પડ્યો, તેના પરિણામે યુવાવસ્થામાં તરત જ તેઓ મર્ત્ય (મનુષ્ય) લોકને છોડી અમર્ત્ય લોક (સૌધર્મદેવલોક) ના અતિથિ થયા—સ્વર્ગવાસી થયા. દુર્ભાગ્યે તેમનું આ મરણ શા કારણથી, કયે સ્થળે અને કયે દિવસે થયું ? તે જાણવાનું ચોક્કસ સાધન અત્યારે આપણી પાસે નથી, પણ શ્રીમાન્ જિનવિજયજી સંપાદિત પ્ર૦ ચિં૦ ની આવૃત્તિના ‘ભોજલીમ પ્રબંધ’ માં પાઠ છે કે:—‘શોભનમુનિ; સ્તુતિ કરવાના ધ્યાનની એકાગ્રતાથી એક બાઈને ત્યાં ત્રણવાર (ગૌચરી માટે) જવાથી તે બાઈની નજર લાગી અને તેથી શોભનમુનિ કાલ કરી ગયા—સ્વર્ગવાસી થયા.’ મને લાગે છે કે જે બાઈને ત્યાં ત્રણવાર ગૌચરી જવાનું પ્રભાવક ચરિત્રના મતથી હું ઉપર લખી ગયો છું તેજ બાઈની કદાચ શ્રી શોભનમુનિને નજર લાગી હશે. આવા કારણથી સાધુનું મૃત્યુ થાય તેવા દાખલાઓ બહુજ વિરલ બને છે, પણ આમાં બે ઐતિહાસિક ગ્રંથોના પાઠો છે એટલે આ વાતને આપણે જુદી કહેવાનું સાહસ તો નજ કરી શકીએ. ઉપર્યુક્ત કારણથી તેઓ ગુજરાતમાં ઘણે ભાગે (પાટણમાં ?) લગભગ ત્રીશથી ચાળીશ વર્ષની ઉંમરમાં અકાળે સ્વર્ગવાસી થયા હશે ? એમ મારું અનુમાન છે.

સાહિત્ય દૃષ્ટિએ મહાન્ શક્તિ ધરાવનાર, અનેક ગ્રંથો લખવાની અને શાસનની સેવા કરવાની ઉદાત્ત ભાવનાવાળા આ તરુણમુનિ જે વધુ જીવ્યા હોત તો કાવ્ય અને અલંકારના અનેક મૌલિક ગ્રંથોનો જૈન સમાજને વારસો આપી

૧ इतश्च शोभनः स्तुतिकरणध्यानाद् एकस्या गृहे त्रिर्गमनात् तस्या दृष्टिदोषाद् मृतः । प्रान्ते निजभ्रातुः पार्श्वात् स्तुतीनां वृत्तिं कारयित्वा भनशानात् सौधर्मे गतः । प्रपञ्चयिन्तामणि पृ. ४२.

શકયા હોત, પણ કમનસીબે તેમ ન બન્યું ! ફક્ત તેમની પ્રસ્તુત 'જિન સ્તુતિ ચતુર્વિંશતિકા' નામની એકજ કૃતિ આજના જૈન સમાજને વારસામાં મળી છે. જો કે તેમની આ એક કૃતિ પણ તેમના ઉજ્જવલ યશને કરનારી છે એમાં તો કોઈ જાતનો શક નથી.

ઐતિહાસિક આલોચના.

પહેલાં હું લખી ગયો છું તેમ શ્રી શોભન મુનિના ગામ, ગુરુ, વિગેરેની બાબતોમાં અનેક અંથકારોના મતભેદો છે, તેમાં મુખ્ય આ છે—

મતભેદનું કોષ્ટક.

અંથનું નામ.	અંથકાર.	શોભનનું ગામ.	શોભનના પિતા.	શોભનના ગુરુ.
તિલકમંજરી	કવિ ધનપાલ	ધારા	સર્વદેવ	
સ્તુતિ ચતુર્વિંશતિકાની ટીકા	"	"	"	
પ્રભાવક ચરિત્ર	પ્રભાચંદ્રસૂરિ	"	"	મહેન્દ્રસૂરિ
ઉપદેશપ્રાસાદ	વિજયલક્ષ્મીસૂરિ	"	લક્ષ્મીધર	
ઉપદેશકલ્પવલ્લિ	"	"		
સમ્યક્ત્વસમતિકા	સંધતિલકસૂરિ	ઉજ્જૈન	સોમચંદ્ર	જિનેશ્વરસૂરિ
આત્મપ્રબોધ	જિનલાલસૂરિ	અવન્તી	સવ ધર	
પ્રત્યંધચિંતામણિ	મેરુતુંગસૂરિ	વિશાલા	સર્વદેવ	વર્ધમાનસૂરિ

ઉપર લખેલા આઠ અંથોમાં શોભનના ગામવિષે ચાર મત, પિતા વિષે ચાર, અને શોભનના દીક્ષા ગુરુ વિષે ત્રણ મત થવા પામ્યા છે. આમાં કયો મત સાચો ? એ પ્રશ્ન ઘણો ગુંચવણ લેશે છે. શ્રીયુત પ્રો. હીરાલાલ. આર. કાપડીયાએ 'શોભનસ્તુતિ' અને તેની ઘણી ટીકાઓના સંપાદન ઉપરાંત આ અંથનું ઘણું

લાંબું ગુજરાતી ભાષાન્તર કર્યું છે. લાંબાણથી પ્રસ્તાવના લખવા છતાં શોભન મુનિના જીવન વિષે કોઈ પણ જાતનો નિર્ણય તેમણે કર્યો નથી. હું નથી સમજી શકતો કે આટલા મોટા પુસ્તકમાં તેઓએ શોભનના વિષયમાં મહત્વનું કેમ નથી લખ્યું? અસ્તુ.

જોકે અત્યારે વિસ્તારથી હું લખવા બેઠો નથી, છતાં આ સ્થળે આ સંબંધે હું થોડી વિચારણા કરવા યત્ન કરું છું.

ઉપરના કોષ્ટકથી જણાય છે કે જુદા જુદા ગ્રંથોમાં શોભનના પિતા સર્વદેવની નગરીનાં ધારા, ઉજ્જ-ગામની પરીક્ષા. યિની, અવન્તી અને વિશાલા એમ ચાર નામો લખ્યાં છે.

આચાર્ય શ્રીહિમચંદ્રના અભિધાનચિંતામણિ કોષમાં અવન્તી, વિશાલા અને પુષ્પકરંડિની આ ત્રણે ઉજ્જયિની (ઉજ્જૈન) ના પર્યાય^૧ શબ્દો લખ્યા છે. આનાથી આટલો ખુલાસો તો થઈ જાય છે કે, ^૨અવન્તી અને વિશાલા આ બે ઉજ્જૈનનાં અપર (પર્યાય) નામો છે. હવે શોભનની નગરી વિષે; ધારા (ધાર) અને ઉજ્જૈન આ બે મત રહ્યા. ધારાના મતમાં પાંચ ગ્રંથો છે જ્યારે ઉજ્જૈનના મતમાં ત્રણ ગ્રંથો છે. આ બે મતભેદ ધરેલનાર ગ્રંથોમાં એક બાબું પ્રભાવકચરિત્ર, તિલકમંજરી, શોભનસ્તુતિટીકા જેવા ગ્રંથો છે અને બીજી બાબું પ્રબંધચિંતામણિ છે. પ્રબંધ ચિંતામણિના ઉલ્લેખને પ્રમાણ વગર વખોડી પણ કઢાય નહિ, તેથી મારો મત તો એવો છે કે ‘પરમાર વંશીય રાજા મુંજ ઉજ્જૈનમાં રાજધાની રાખી માળવાનું રાજ્ય કરતો હતો, તેના ઉત્તરાધિકારી ભોળે પણ

૧ “ઉજ્જયિની સ્યાદ્ વિશાલાવન્તી પુષ્પકરણ્ડિની ॥

અભિધાનચિંતામણિ” ૪-૪૨

૨ હસ્વછકારાન્ત અવન્તિ શબ્દ માત્રવાદેશનો વાચક છે, જુઓ હૈમકોષમાં (૪-૨૨).

ત્યાં જ પ્રારંભમાં રાજધાની રાખી હતી, પણ ગુજરાત તરફના રાજ્યોનાં આક્રમણો તે વખતે અવારનવાર થયાં કરતાં હતાં,^૧ તેથી રખેને ગુજરાતથી દાહોદ, ગોધરા, રાજગઢ, અને ધારાના રસ્તે થઈ ગુજરાતના રાજ માળવા ઉપર ચઢાઈ કરી આવે ? એવી આશંકાથી લોજરાજ્યે ધારમાં વધુ સ્થિરતા કરી બધાં દક્ષતર ત્યાં આજ્યાં હોય ? એટલે કે ધારાનગરીને રાજધાની કરી ત્યાં વધુ વખત લોજ રહેવા લાગ્યો હશે.' તે પછીના ઉલ્લેખોમાં લોજ રધારાધીશ-ધારાપતિ તરીકે ઓળખાય છે.

જ્યારે રાજ લોજ ઉજ્જૈનથી ધારા રહેવા ગયો તો તેના આશ્રિત પંડિતોએ પણ ત્યાંજ (ધારામાં) રહેવું જોઈએ; એટલે ધનપાલ, અને શોભનના પિતા પહેલાં ઉજ્જૈન રહેતા હશે ? અને પાછળથી રાજ લોજની સાથે પોતાના પુત્રો ધનપાલ અને શોભનને લઈને તેઓ ધારામાં રહેવા ગયા હશે.^૩ એ હિસાબે ઉજ્જૈન અને ધારા આ બન્ને નગરીમાં ધનપાળ તથા શોભન રહ્યા હતા એમ માનવામાં કશો બાધ નથી. મારા આ મતથી પ્રભાવક ચરિત્ર અને પ્રબંધ-ચિંતામણિ વિગેરે ગ્રંથોના ઉલ્લેખોનો પણ સમન્વય થઈ શકે છે. પ્રબંધચિંતામણિમાં પૂર્વકાલની દૃષ્ટિએ વિશાલા

૧ જુઓ પ્રબંધચિંતામણિનો લોજભીમ પ્રબંધ.

૨ જુઓ સરસ્વતી કંઠાભરણની પ્રસ્તાવના તથા તિલકમંજરીની પ્રસ્તાવના. ભોજનો રાજ્યકાલ વિક્રમ સં. ૧૦૬૭ થી ૧૧૧૧ સુધી છે.

૩ ભોજની રાજધાની ધારા (ધાર)માં હતી તે વિષે શાંતિસૂરિ-ચરિત્ર, મહેન્દ્રસૂરિચરિત્ર, સૂરાચાર્યચરિત્ર, અભયદેવસૂરિચરિત્ર, બિલ્હણકવિનું વિક્રમાંકદેવચરિત્ર, ભોજભીમ પ્રબંધ, પાછઅલચ્છીનામમાળા, સરસ્વતી કંઠાભરણ, પ્રમેયકમલમાર્તંડની પ્રસ્તાવના, રાજવંશાવલી અને હિંદુસ્તાની ત્રૈમાસિક વિગેરે ગ્રંથો જોવા. વિસ્તારના બચથી હું અહીં વધુ વિચાર કરતો નથી, તથા તે તે ગ્રંથોના પાઠો આપતો નથી.

(ઉજ્જૈની)નો^૧ અને પ્રભાવકચરિત્રાદિમાં ઉત્તરકાળની દૃષ્ટિએ ધારાનો ઉલ્લેખ છે એમ જણાય છે.

શોભનને માટે ઉલ્લેખ કરનારા જે જે ગ્રંથો છે, તેમાં જૂનામાં જૂના ગ્રંથો-શોભનના સગાભાઈ કવિ ધન-શોભનના પિતા. પાલની તિલકમંજરી, શોભનસ્તુતિય-તુર્વિંશતિકાની ટીકા, પ્રભાચંદ્રકૃત પ્રભાવક-ચરિત્ર અને પ્રખંધ ચિંતામણી જેવા ઐતિહાસિક ગ્રંથો છે. તે બધામાં શોભનના પિતાનું નામ ‘સર્વદેવ’ લખ્યું છે. સર્વદેવ નામ સિવાય બીજા નામવાળા ગ્રંથો ઘણા અર્વાચીન અને ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ મહત્વના નહિ હોવાથી તેમાં લખેલાં બીજાં નામો વિશ્વસનીય નથી. વળી ઉપદેશ પ્રાસાદમાં શોભનના પિતાનું નામ લક્ષ્મીધર લખ્યું છે તો તે બ્રાન્તિમૂલક છે.

૧ શરુઆતમાં પ્રખંધ ચિંતામણિકાર ‘પુરાસમૃદ્ધિશાલાયાં વિશાલાયાં પુરિ’ કહી સર્વદેવની નિવાસ નગરી ઉજ્જૈન બતાવે છે; પણ જ્યારે શોભનમુનિ વિદ્વાન્ થઈ ફરી માલવામાં પોતાના ભાઈને પ્રતિબોધવા આવ્યા છે ત્યારે તેઓ ધારાનગરીમાં આવ્યા છે એવો ઉલ્લેખ કરે છે. જેમ:-
“અભ્યસ્તસમસ્તવિદ્યાસ્થાનેન ધનપાલેન શ્રીભોજપ્રસાદસમ્પ્રાપ્તસમસ્તપણ્ડિત-પ્રષ્ટપ્રતિષ્ઠેન નિજસહોદરામર્ષભવાદ્ દ્વાદશાબ્દીં યાવત્ સ્વદેશે નિષિદ્ધજૈનદર્શન-પ્રવેશેન તદ્દેશોપાસકૈરત્યર્થમભ્યર્થનયા ગુરુષ્વાદ્વ્યમાનેષુ સકલસિદ્ધાન્તપારાવાર-પારદર્શવા સ ‘શોભનનામા’ તપોધનો ગુરુનાપૃચ્છય તત્ર પ્રયાતો ધારાયાં પ્રવિશન્ પણ્ડિતધનપાલેન રાજપાટિકાયાં વ્રજતા તં સહોદરમિત્યનુપલક્ષ્ય સોપહાસં ગર્દભદન્ત ! ભદન્ત ! નમસ્તે इति પ્રોક્તે”...પ્રખંધચિંતામણિ (જિનવિજયજી સંપાદિત) પૃ. ૩૬.

આનાથી પણ મ્હરી કલ્પના મજબૂત થાય છે કે:-શોભન વિગેરે પહેલાં ઉજ્જૈનમાં રહેતા હતા અને પાછળથી ધારામાં રહેવા આવ્યા. આમ માનવાથી બંને મતોનો સમન્વય પણ થાય છે.

શોભન મુનિના ગુરુ તરીકે ત્રણનાં નામો કોષક્રમાં દેખાય છે.

એક તો મહેન્દ્રસૂરિ, બીજા વર્ધમાનસૂરિ
શોભન મુનિના અને ત્રીજા જિનેશ્વરસૂરિ. ધનપાલ કવિએ
ગુરુ. સ્પષ્ટ રીતે એ ઉલ્લેખ કર્યો નથી કે સર્વદેવને

નિધિ કોણે ખતાવ્યો, તેની શ્રદ્ધા કયા આચાર્ય

ઉપર થઇ અને શોભને દીક્ષા કોની પાસે લીધી ? અત્યારે તો શોભનના વિષે વિગતવાર જૂનામાં જૂનો ઉલ્લેખ પ્રભાવકચરિત્રમાં મળે છે. 'તેમાં લખ્યું' છે કે-શોભન મુનિના ગુરુ મહેન્દ્રસૂરિ હતા. આ આચાર્ય પાસેથી જ શોભનના પિતાએ નિધાનનું સ્થાન જાણ્યું, ધર્મ પામ્યો અને આમને જ પોતાનો શોભન નામનો પુત્ર દીક્ષા આપવા સોંપ્યો. આ વાતને પ્રમાણિત કરવા માટે સૂચના-રૂપે સાધન તિલકમંજરી છે, કે જે શોભનના સગાભાઈ કવિ ધનપાળે બનાવી છે. તેણે તિલકમંજરીની પીઠિકામાં ઇન્દ્રભૂતિ, વ્યાસ વાલ્મિકી કવિઓની સ્તુતિ કરી શ્રી મહેન્દ્રસૂરિની પણ સ્તુતિ કરી છે.^૨ પોતાના સમયમાં શાંતિસૂરિ, સૂરાચાર્ય, અભયદેવસૂરિ, વર્ધમાનસૂરિ વિગેરે અનેક વિદ્વાન્ જ્ઞેનાચાર્યોની હસ્તી હોવા છતાં તેમની સ્તુતિ નહિ કરતાં આ આચાર્યની જ સ્તુતિ કરવામાં ધનપાલનો તેમના ઉપર દૃઢ ધર્મરાગ અને શોભનના ગુરુ તરીકેનો સંબંધ હોય એ કલ્પના સહેજે કરી શકાય છે. શોભનના ગુરુ આ મહેન્દ્રસૂરિ; કોના શિષ્ય હતા ? કોની પરંપરામાં થયા ? એમણે કયા અને કેટલા ગ્રંથો લખ્યા ? તે વિષે હજી સુધી કાંઈપણ જણાયું નથી. પ્રભાવકચરિત્રમાં મહેન્દ્રસૂરિનો પ્રબંધ છે; તેનાથી તેઓ ચાંદ્રગચ્છના વિદ્વાન્ આચાર્ય હતા એટલું જણાય છે.^૩

૧ જુઓ પ્રભાવક ચરિત્રમાં મહેન્દ્રસૂરિ ચરિત્ર.

૨ “ સૂરિર્મહેન્દ્ર એવૈકો વૈબુધારાધિતક્રમઃ ।

યસ્યામત્ત્યોચિતપ્રૌઢિ કવિવિસ્મયકૃદ્ વચઃ ” ॥ તિલકમંજરી ૩૪.

૩ તત્રાન્યદાયયૌ ચાન્દ્રગચ્છપુષ્કરભાસ્કરઃ ।

શ્રીમહેન્દ્રપ્રભુઃ પારદશ્વા શ્રુતપયોનિષેઃ ॥ મહેન્દ્રસૂરિચરિત્ર શ્લોક ૧૨.

શોભનમુનિના ગુરુ વિષે બીજો ઉલ્લેખ ‘પ્રખંધચિંતામણિ’ માં છે, તેમાં શોભનના ગુરુ શ્રી વર્ધમાનસૂરિ લખ્યા છે, અને ત્રીજો ઉલ્લેખ ‘સમ્યક્ત્વ સમતિકાટીકા’ નો છે. તેમાં શ્રી જિનેશ્વરસૂરિ જણાવ્યા છે.

એ વાત તો નક્કી છે કે:—શોભનના સમયમાં શ્રી-વર્ધમાનસૂરિ વિદ્યમાન હતા. તેઓ ઉદ્યોતનસૂરિના ઉત્તરાધિકારી તરીકે ભગવાન મહાવીરની ૩૬ મી પાટે બેઠા હતા, અને તેમના શિષ્ય જિનેશ્વરસૂરિ ૪૦ મી પાટે થયા, એમ જૂની પટ્ટાવલિઓથી જણાય છે. પ્રખંધચિંતામણિ જેવા ગ્રંથના ઉલ્લેખની આપણે સર્વથા અવગણના તો ન જ કરી શકીએ; તેથી એમ કલ્પના થાય છે કે, શ્રી વર્ધમાનસૂરિ સાથે પણ સર્વદેવનો પહેલાં સંબંધ બેઠાયો હશે? સર્વદેવ સાધુભક્ત હતા, એટલે આ આચાર્યથી પણ તેણે કંઈક લાભ મેળવ્યો હશે? અને મહેન્દ્રસૂરિ સાથે પાછળથી સંબંધ બેઠાઈ વધ્યો હશે. અથવા વર્ધમાનસૂરિ પાસે શોભનમુનિએ થોડું ઘણું અધ્યયન કર્યું હશે તેથી વર્ધમાનસૂરિના ઉલ્લેખમાં કાંઈક સત્યતા જણાય છે. જ્યારે વર્ધમાનસૂરિનો ઉલ્લેખ શક્ય લાગે છે તો તેમના શિષ્ય જિનેશ્વરસૂરિનો ઉલ્લેખ ગુરુના સંબંધથી પાછળના ગ્રંથોમાં થવો સંભવિત છે. ઘણા ગ્રંથકારો આવી ભૂલ સહેજે કરી બેસે છે એટલે ‘સમ્યક્ત્વ સમતિકા’ નો ઉલ્લેખ તેવો જ હશે? એ બધું વિચારતાં શોભનના દીક્ષાગુરુ તો મહેન્દ્રસૂરિ જ હોવા બેઠા; એમ મહારી કલ્પના છે. મતલબ કે તિલકમંજરીનો સંવાદ હોવાથી અને પ્રભાવકચરિત્ર, એ પ્રખંધચિંતામણિ વિગેરે કરતાં વધુ પ્રામાણિક તથા જૂનું હોવાથી શોભનમુનિના દીક્ષાગુરુ તરીકે મહેન્દ્રસૂરિને માનવા વધારે યોગ્ય છે.

૧ જુઓ ‘ચરત્રગચ્છપટ્ટાવલિસંગ્રહ’ ૫૦ ૨૦ (શ્રીજિનવિજયજી સંપાદિત).

શોભનના દાદાનું નામ ‘દેવર્ષિ’^૧ હતું, જેઓ મહોટા દાની અને પંડિત તથા જાતથી બ્રાહ્મણ હતા. શોભનનું ગૃહસ્થ તેમના પુત્ર ‘સર્વદેવ’ થયા, તેઓ વિદ્વાન કુટુંબ. કલાપ્રિય અને મહાકવિ હતા. સર્વદેવ; શોભન-મુનિના પિતા થતા હતા. મહાકવિ ‘ધનપાલ’ શોભનનો મહોટો ભાઈ હતો. તેમની ‘સુંદરી’ નામના એક બહેન હતી કે જેને માટે કવિ ધનપાળે વિક્રમ સં ૧૦૨૬માં ‘માહઅલ્લીનામમાલા’ (કોશ)^૨ બનાવી છે, એમ તે ગ્રંથની પ્રશસ્તિથી જણાય છે. શોભનનું કુટુંબ લાંબાકાળથી વિદ્યાપ્રેમી તથા યશસ્વી હતું.

શોભનના દાદા ‘સાંકાશ્ય’ નગરના હતા. આ નગર પૂર્વ-દેશમાં છે. અત્યારે ફરુકાબાદ જિલ્લામાં ‘સંકિસ’ નામના ગામથી તે પ્રસિદ્ધ છે.^૩ સર્વદેવ વ્યવસાય-આજીવિકા માટે માલવાની રાજધાની ઉજ્જયિની (ઉજ્જૈન)માં આવી રહ્યા હતા. પાછળના સમયમાં જ્યારે ભોજે ધારા (ધાર)માં સ્થિરતા કરવા માંડી ત્યારે તે ધારામાં રહેવા આવ્યા.

શોભનમુનિની પ્રસ્તુત કૃતિ બહુ જૂની છે. જૈનો અને વૈદિકોમાં યમકાદિ શબ્દાલંકારથી છંદકાતી શોભનસ્તુતિ- આટલી જૂની કૃતિઓ બહુ જ ઓછી મળે છે. ચતુર્વિંશતિકાની- શોભન સ્તુતિની અસર તે પછીના ઘણા કવિ ટીકાઓ. વિદ્વાનો ઉપર થઈ છે. મહાકવિ વાગ્ભટ, અમર-

૧ અલબ્ધદેવર્ષિરિતિ પ્રસિદ્ધિ યો દાનવર્ષિત્વવિમૂષિતોડપિ... ।

તિલકમંજરી શ્લોક ૫૧.

૨ અત્યારસુધી મળેલા પ્રાકૃતકોષોમાં આ જૂનામાં જૂનો પ્રાકૃતકોષ છે.

૩ જુઓ ઇન્ડિયન હિસ્ટોરિકલ ક્વૉર્ટરલી ઇસ્ટીસન ૧૯૨૯ પેજ ૧૪૨. ‘સિદ્ધહેમચંદ્રશબ્દાનુશાસનની લઘુવૃત્તિ’ માં એક ઠેકાણે લખ્યું છે કે “સાઙ્કાશ્યકેમ્યઃ પાટલિપુત્રકા આત્મતરાઃ” (૭-૨-૬) નિજસંપાદિત આવૃત્તિના ૫૬૧ પેજમાં) આનાથી ૨૫૪ જણાય છે કે સાંકાશ્ય જો કે ૫૮નાથી ઉતરતું પણ સમૃદ્ધ નગર હતું, તથા મધ્યદેશમાં પ્રસિદ્ધ હતું.

ચંદ્રસૂરિ, કીર્તિરાજોપાધ્યાય, મહામહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી વિગેરેની નેમિનિર્વાણ, નેમનાથ મહાકાવ્ય, ઐન્દ્રસ્તુતિ આદિ કૃતિઓ શોભનમુનિકૃત પ્રસ્તુત કૃતિના અનુકરણ અથવા પ્રેરણાનું ફલ છે.

શોભનસ્તુતિમાં અનેરી સુંદરતા અને ગંભીરતા હોવાથી અનેક આચાર્યો અને કવિઓએ શોભ કે પરોપકારાર્થે તે ઉપર ટીકાઓ બનાવી છે. જેમાંની નવ ટીકા તો આજકાલ જાણીતી છે. એનાથી પ્રસ્તુત કૃતિની મહત્તા ગંભીરતા અને પ્રસિદ્ધિ સહેજે સમજી શકાય તેમ છે. તે ટીકાકારોનાં નામો આ છે:—

ધનપાલ, જયવિજયજી, રાજમુનિ, સૌભાગ્યસાગરસૂરિ, કનક-કુશલગણિ, સિદ્ધિચંદ્રગણિ, દેવચંદ્ર, અજળસાગર અને એક બીજા અવચૂરિકાર પૂર્વાચાર્ય (આમના નામનો પત્તો મળ્યો નથી).

વીસમી સદીમાં પણ ડૉક્ટર હરમન આકોળી વિગેરે વિદ્વાનોએ અંગ્રેજી, હિન્દી, ગુજરાતી વિગેરેમાં આનાં ભાષાન્તરો કર્યાં છે. પ્રો. હીરાલાલ રસિકદાસ કાપડિયાએ સ્તુતિચતુર્વિંશતિકાની અનેક ટીકાઓ સંપાદિત કરી છે. વિક્રમ સં ૧૯૭૫ માં શ્રીમાન્ અજિતસાગરસૂરિજી મહારાજે પણ ‘ સરલા ’ નામની ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાન્તર કરેલ છે. જે થોડા ટાઇમમાં બહાર પડશે.

‘ તારણ. ’

અહીં મહાકવિ શોભનમુનિની જીવનરેખા ટૂંકાણુમાં આલેખી છે. તેમનો સત્તા સમય ઇસ્વી ૧૧ મી સદીમાં છે. તેઓ જન્મથી બ્રાહ્મણ અને પાછળથી દીક્ષા લઈ જૈનશ્રમણ (મુનિ) થયા હતા. રાખા ભોજ સાથે તેમના આખા કુટુંબનો ઘણો મીઠો સંબંધ હતો.

શ્રી શોભનની સ્તુતિચતુર્વિંશતિકાનાં સુંદર તથા છટાવાળાં ભક્તિ ભર્યાં કવનો કવિઓને પ્રસન્ન કરનારાં છે. લોકો આનો વધુ પ્રચાર કરી અંધકારને પણ ઓળખે એટલું ઇચ્છી આ નિબંધને અહીંજ પૂરો કરું છું.

શ્રી શોભનમુનિની કૃતિનાં વિશિષ્ટ પદો પરિશિષ્ટમાં આપ્યાં છે.

શ્રી શોભન સ્તુતિ ચતુર્વિંશતિકાનાં વિશિષ્ટ પદો.

આ નિબંધમાં શ્રી શોભન મુનિની કૃતિ (સ્તુતિ ચતુર્વિંશતિકા) નો પણ પરિચય આપ્યો છે. આનાં પદો ભક્તિ કાવ્ય અને અલંકારની દૃષ્ટિએ ચમત્કારવાળાં છે. તેનો રસાસ્વાદ વાચકો કરે તેવા આશયથી પ્રસ્તુત કૃતિ (શ્રીજિનસ્તુતિચતુર્વિંશતિકા) માંથી કાવ્યઅલંકાર તથા જંદની દૃષ્ટિએ મહત્વનાં કેટલાંક પદો ચુંટીને અત્રે આપવામાં આવે છે.

(૧)

શ્રીઋષભજિનસ્તુતિઃ ।

મઠ્યામ્ભોજવિબોધનૈકતરણે ! વિસ્તારિકર્માવલી—

રમ્ભાસામજ ! નામિનન્દન ! મહાનષ્ટાપદાભાસુરૈઃ ।

મત્ત્યા વન્દિતપાદપદ્મ ! વિદુષાં સંપાદય પ્રોજ્ઞિતા—

રમ્ભાસામ ! જનામિનન્દન ! મહાન્, અષ્ટાપદાભાસુરૈઃ ॥ ૧ ॥

શાર્દૂલવિક્રીડિતમ્ ।

(૨)

શ્રીરોહિણીસ્તુતિઃ ।

વિશિખશઙ્ગજુષા ધનુષાઽસ્તસત્—

સુરભિયા તતનુન્નમહારિણા ।

પરિગતાં વિશદામિહ રોહિણીં

સુરભિયાતતનું નમ હારિણા ॥ ૧૬ ॥

દ્રુતવિલમ્બિતમ્ ।

(૩)

સમસ્તજિનવરપ્રાર્થના ।

વિધુતારા ! વિધુતારાઃ !

સદા સદાના ! જિના ! જિતાષાતાષાઃ ।

तनुतापातनुतापा !

हितमाहितमानवनवविभवा ! विभवाः ! ॥ १८ ॥

आर्यागीतिः ।

(४)

कालीदेवीस्तुतिः ।

नगदाऽमानगदा मा—

महो ! महोराजिराजितरसा तरसा ।

घनघनकाली काली

बतावतादूनदूनसत्रासत्रा

॥ २० ॥

आर्यागीतिः ।

(५)

श्रीसिद्धान्तस्वरूपम् ।

श्रान्तिच्छिदं जिनवरागममाश्रयार्थ—

माराममानम लसन्तमसङ्गमानाम् ।

धामाग्रिमं भवसरित्पतिसेतुमस्त—

माराममानमलसन्तमसं गमानाम्

॥ २३ ॥

वसन्ततिलका ।

(६)

श्रीजिनसमूहध्यानम् ।

ब्रजतु जिनततिः सा गोचरे (रं) चित्तवृत्तेः

सदमरसहिताया वोऽधिका मानवानाम् ।

पदमुपरि दधाना वारिजानां व्यहार्षति

सदमरसहिताया बोधिकामा नवानाम्

॥ २६ ॥

मालिनीछन्दः ।

(७)

सिद्धान्तस्तुतिः ।

सिद्धान्तः स्ताद् अहितहतयेऽख्यापयद् यं जिनेन्द्रः

सद्राजीवः स कविधिषणापादनेऽकोपमानः ।

दक्षः साक्षाच्छ्रवणचुलुकैर्यं च मोदाद् विहायः—

सद्राजी वः सकविधिषणाऽपादनेकोपमानः ॥ ३१ ॥

मन्दाक्रान्ता ।

(८)

श्रीजिनेन्द्राणां स्तुतिः ।

जिनवरततिर्जीवालीनामकारणवत्सलाऽ-

समदमहिताऽमारा दिष्टासमानवराऽजया ।

नमदमृतभुक्पङ्कत्या नूता तनोतु मतिं ममाऽ-

समदमहितामारादिष्टा समानवराजया ॥ ४२ ॥

हरिणीछन्दः ।

(९)

जिनभारत्याः स्वरूपम् ।

नित्यं हेतूपपत्तिप्रतिहतकुमतप्रोद्धतध्वान्तबन्धा—

ऽपापायाऽऽसाद्यमानाऽमदन ! तव सुधासारहृद्या हितानि ।

वाणी निर्वाणमार्गप्रणयिपरिगता तीर्थनाथ ! क्रियान् मे—

ऽपापायासाद्यमानामदनत ! वसुधासार ! हृद्याहितानि ॥ ४७ ॥

स्रग्धरावृत्तम् ।

(१०)

समस्तजिनवराणां स्तुतिः ।

सदानवसुराजिता असमरा जिना भीरदाः

क्रियासु रुचितासु ते सकलभारतीरा यताः ।

सदानवसुराजिता असमराजिनाभीरदा

क्रियासुरुचितासु ते सकलभा रतीरायताः ॥ ५० ॥

पृथ्वीछन्दः ।

(११)

श्रीचक्रधरायाः स्तुतिः ।

याऽत्र विचित्रवर्णविनतात्मजपृष्ठमधिष्ठिता हुतात्—

समतनुभागविकृतधीरसमदवैरिव धामहारिभिः ।

तडिदिव भाति सान्ध्यघनमूर्धनि चक्रधराऽस्तु सा मुदेऽ—

समतनुभा गवि कृतधीरसमदवैरिवधा महारिभिः ॥ ७२ ॥

द्विपदीछन्दः ।

(१२)

श्रीकपर्दियक्षराजस्मृतिः ।

द्विपं गतो हृदि रमतां दमश्रिया

प्रभाति मे चकितहरिद्विपं नगे ।

वटाह्वये कृतवसतिश्च यक्षराट्

प्रभातिमेचकितहरिद् विपन्नगे ॥ ७६ ॥

रुचिराछन्दः ।

(१३)

श्रीगोरीदेव्याः स्तुतिः ।

अधिगतगोधिका कनकरुक् तव गौर्युचिता—

ङ्गमलकराजि तामरसभास्यतुलोपकृतम् ।

मृगमदपत्रभङ्गतिलकैर्वदनं दधती

कमलकरा जितामरसभाऽस्यतु लोपकृतम् ॥ ८० ॥

तत्कुट्टककृतम् ।

(१४)

श्रीनेमिजिनस्तुतिः ।

चिक्षेपोर्जितराजकं रणमुखे यो लक्ष्यसंख्यं क्षणा-

दक्षामं जन ! भासमानमहसं राजीमतीतापदम् ।

तं नेमिं नम नम्रनिर्वृतिकरं चक्रे यदूनां च यो

दक्षामञ्जनभासमानमहसं राजीमतीतापदम् ॥ ८५ ॥

शार्दूलविक्रीडितम् ।

(१५)

अम्बादेव्याः स्तुतिः ।

हस्तालम्बितचूतलुम्बिलतिका यस्या जनोऽभ्यागमद्

विश्वासेवितताम्रपादपरतां वाचा रिपुत्रासकृत् ।

सा भूतिं वितनोतु नोऽर्जुनरुचिः सिंहेऽधिरूढोल्लसद्--

विश्वासे वितताम्रपादपरताऽम्बा चारिपुत्राऽसकृत् ॥ ८८ ॥

शार्दूलविक्रीडितम् ।

(१६)

श्रीपार्श्वनाथस्तुतिः ।

मालामालानबाहुर्दधददधदरं यामुदारा मुदारा-

ल्लीनाऽलीनामिहाली मधुरमधुरसां सूचितोमाचितो मा ।

पातात् पातात् स पार्श्वो रुचिररुचिरदो देवराजीवराजी-

पत्राऽऽपत्रा यदीया तनुरतनुरवो नन्दको नोदको नो ॥ ८९ ॥

स्रग्धरावृत्तम् ।

(१७)

जिनेन्द्राणां स्तुतिः ।

राजी राजीववक्त्रा तरलतरलसत्केतुरङ्गत्तुरङ्ग-

व्यालव्यालमयोधाचितरचितरणे भीतिहृद् याऽतिहृथा ।

सारा साऽऽराज्जिनानामलममलमतेर्बोधिका माऽधिकामा—

दव्यादव्याधिकालाननजननजरात्रासमानाऽसमाना ॥ ९० ॥

स्रग्धरावृत्तम् ।

(१८)

जिनवाणीस्तुतिः ।

सद्योऽसद्योगभिद् वागमलगमलया जैनराजीनराजी—

नूता नूतार्थधात्रीह ततहततमःपातकाऽपातकामा ।

शास्त्री शास्त्री नराणां हृदयहृदयशोरोधिकाऽबाधिका वाऽऽ—

देया देयाद् मुदं ते मनुजमनु जरां त्याजयन्ती जयन्ती ॥ ९१ ॥

स्रग्धरावृत्तम् ।

(१९)

श्रीवैरोध्यादेव्याः स्तुतिः ।

याता या तारतेजाः सदसि सदसिभृत् कालकान्तालकान्ताऽ—

पारिं पारिन्द्रराजं सुरवसुरवधूपूजिताऽं जितारम् ।

सा त्रासात् त्रायतां त्वामविषमविषभृद्भूषणाऽभीषणा भी—

हीनाहीनाग्र्यपत्नी कुवलयवलयश्यामदेहाऽमदेहा ॥ ९२ ॥

(२०)

श्रीमहावीरजिनस्तुतिः ।

नमदमरशिरोरुहस्रस्तसामोदनिर्निद्रमन्दा—

रमालारजोरञ्जितांहे ! धरीत्रीकृताऽ

वन ! वरतमसङ्गमोदारतारोदिताऽनङ्गनार्याव—

लीलापदेहेक्षितामोहिताक्षो भवान् ।

मम वितरतु वीर ! निर्वाणशर्म्माणि जातावतारो

धराधीशसिद्धार्थधाम्नि क्षमालङ्कृताऽ

वनवरतमसङ्गमोदारतारोदिताऽनङ्गनार्याव !

लीलापदे हे क्षितामो हिताक्षोभवान् ॥ ९३ ॥

अर्णवदण्डकच्छन्दः ।

શ્રી વિજયધર્મસૂરિ જૈન ગ્રંથમાળાનાં પુસ્તકો.

નંબર.	નામ.	ભાષા.	કર્તા યા સંપાદક.	કિંમત.
૧	વિજયધર્મસૂરિ સ્વર્ગવાસ પછી.	ગુજરાતી.	શ્રીવિદ્યાવિજય	૨-૮-૦
૨	ધર્મવિયોગમાળા	સં. કાવ્ય.	શ્રીહિમાંશુવિજય	૦-૨-૦
૩	પ્રમાણુનયતત્ત્વાલોક (સટીક)	સં. ન્યાય	,,	૦-૧૪-૦
૪	આવકાચાર	હિન્દી	શ્રીવિદ્યાવિજય.	૦-૪-૦
૫	વિજયધર્મસૂરિ કે વચનકુસુમ	,,	,,	૦-૪-૦
૬	,,	ગુજરાતી	,,	૦-૪-૦
૭	સેઇઝ ઓફ વિજયધર્મસૂરિ	અંગ્રેજી	ડૉ. કૌઝે	૦-૪-૦
૮	જયન્તપ્રમન્થ	સંસ્કૃત-ગુ.	શ્રીહિમાંશુવિજય	૦-૩-૦
૯	વિજયધર્મસૂરિ અષ્ટપ્રકારી પૂજા	હિન્દી	શ્રીવિદ્યાવિજય	૦-૪-૦
૧૦	આખૂ (૭૦ ફોટા સાથે)	ગુજરાતી	શ્રીજયન્તવિજય	૨-૮-૦
૧૧	વિજયધર્મસૂરિ	,,	ધી. ટો. શાહ	૦-૨-૦
૧૨	આવકાચાર	,,	શ્રીવિદ્યાવિજય	૮-૩-૦
૧૩	શાણ્વી સુલસા	,,	,,	૦-૩-૦
૧૪	સમયને ઓળખો ભાગ ૧ જો	,,	,,	૦-૧૨-૦
૧૫	,, ભાગ ૨ જો	,,	,,	૦-૧૦-૦
૧૬	એન આઇડીયલમંક	અંગ્રેજી એ. જે.	સુનાવાલા	૫-૦-૦
૧૭	સમ્યક્ત્વપ્રદીપ	ગુજરાતી ઉ.	શ્રીમંગલવિજય	૦-૪-૦
૧૮	વિજયધર્મસૂરિ અષ્ટપ્રકારી પૂજા	,,	,,	૦-૪-૦
૧૯	જૈની સમપદાર્થી	સંસ્કૃત ન્યાય	શ્રીહિમાંશુવિજય	૦-૫-૦
૨૦	બ્રહ્મચર્ય દિગ્દર્શન	ગુજરાતી	શ્રીવિજયધર્મસૂરિ	૦-૩-૦
૨૧	,,	હિન્દી	,,	૦-૩-૦
૨૨	વક્તા બનો	ગુજરાતી	શ્રીવિદ્યાવિજય	૦-૬-૦
૨૩	મહાકવિ શોભનમુનિ અને તેમની કૃતિ	ગુજરાતી	શ્રીહિમાંશુવિજય	૦-૩-૦
૨૪	બ્રાહ્મણવાડા	,,	શ્રીજયન્તવિજય	૦-૪-૦
૨૫	જૈનતત્ત્વજ્ઞાન	ગુજરાતી	શ્રીવિજયધર્મસૂરિ	૦-૪-૦
૨૬	ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર ભાગ ૪ થો.(કમળ સંયમી ટીકા)સં.	શ્રીજયન્તવિજય	૩-૮-૦	
૨૭	પ્રમાણુનયતત્ત્વાલોક-પ્રસ્તાવના	સંસ્કૃત	શ્રીહિમાંશુવિજય	૦-૩-૦

વિશિષ્ટ પુસ્તકો.

વક્તા બનોઃ - ઢંકાઇ રહેલી વક્તૃત્વ શક્તિનો વિકાસ કરવાની ઇચ્છા રાખનાર હરકોઈ આ પુસ્તકને વાંચે. પોતાની અજબ વક્તૃત્વ શક્તિથી હજારો મનુષ્યોની સહાને ડોલાવનાર, રાજા મહારાજાને ચમત્કૃત કરનાર પ્રખર વક્તા મુનિરાજ શ્રી વિદ્યાવિજયજી મહારાજે પોતાના પચ્ચીશ વર્ષનો અનુભવ આમાં નાખ્યો છે. સાધુ કે ગૃહસ્થ કોઇપણ ઉપદેશક આ પુસ્તકને વાંચી બોલવાની સારી શક્તિ મેળવી શકે છે. કિંમત ૦-૬-૦ છે.

આખૂઃ—(પહેલો ભાગ) આખૂ પર્વત ઉપર રહેલાં જૈન-અજૈન દરેક પ્રસિદ્ધ સ્થલો વિષે આમાં પ્રામાણિક માહિતી આપી છે. ૭૫ ફોટોઓ આ પુસ્તકમાં આપ્યાં છે. આ ગ્રંથના કર્તા મુનિરાજ શ્રી જયંતવિજયજી મહારાજ છે. કિંમત રૂ. ૨-૮-૦

સમયને ઓળખો—(ભાગ ૧-૨) સામાજિક કુરુદિઓ સામે બેઠો બળતો જગાડનાર મુનિરાજ શ્રી વિદ્યાવિજયજી મહારાજના લખેલા અનેક ક્રાંતિકારી લેખો આ બન્ને ભાગોમાં છે. બન્ને ભાગની કિંમત રૂ. ૧-૬-૦

મુનિ શ્રી હિમાંશુવિજયજીનાં પુસ્તક (સંશોધિત તથા રચેલાં.)

૧ પ્રમાણનયતત્વાલોક સટીક (ન્યાય):-વાદિ જૈનોમાં પ્રસિદ્ધ છે. આના ઉપર પં. રામગોપાલાચાર્ય થાય તેવી ટીકા છે. પહેલીજ વાર તે ટીકા સાથે મૂળ ગ્રંથને નવી પદ્ધતિએ સંશોધિત કરવામાં આવ્યો છે. ખાસ કરી આની પ્રસ્તાવનામાં જૈન ન્યાય વિષે સારો પ્રકાશ પાડ્યો છે. મૂળ ગ્રંથકારના જીવન વિષે તથા ગ્રંથ વિષે જાણવા જેવી ઘણી ખામતો આમાં લખી છે. કિંમત ૧૪ આના.

૨ જૈની સમ્પદાર્થી (ન્યાય):-જૈન ન્યાયમાં પ્રવેશ કરવા માટે આ ગ્રંથ તર્કસંગ્રહની ગરજ સારે છે. આમાં જૈન પ્રમેય અને જૈન પ્રમાણોનું વર્ણન ટૂંકાણમાં સુંદર રીતે કર્યું છે. દરેક વિદ્યાર્થીએ જાણવામાં સુલભ પડે તે માટે આમાં ચાર પરિશિષ્ટો ગુજરાતીમાં યોજ્યાં છે. પ્રસ્તાવનામાં ગ્રંથ અને ગ્રંથકારની આલોચના કરી છે. આના કર્તા શ્રી યશસ્વત સાગર ગણિ છે. કિંમત પાંચ આના.

૩ સિદ્ધહિમચંદ્રશબ્દાનુશાસનલઘુવૃત્તિ (વ્યાકરણ):-કલિકાળ સર્વજ્ઞ શ્રી હિમચંદ્રાચાર્યના વ્યાકરણની મહત્તા મોટામોટા વિદ્વાનો જાણી ગયા છે. આ વ્યાકરણ સિદ્ધરાજ સોલંકીની પ્રાર્થનાથી જન્યું છે સરલ અને પૂર્ણ છે નવી પદ્ધતિએ આને સંપાદિત કર્યું છે. વિવિધ દૃષ્ટિએ ઉપયોગી આમાં સાત પરિશિષ્ટો યોજ્યાં છે. મહત્ત્વની પ્રસ્તાવના અને વિષયાનુક્રમ પણ છે. કઠિન સ્થલે ટિપ્પણ પણ કર્યું છે. આ ગ્રંથને શ્રી આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીએ બહાર પાડ્યો છે. ત્યાંથી રૂપીઆ ૪૫ માં મળી શકે છે.

૪ ધર્મ વિયોગમાળા (કાવ્ય):-શ્રી વિજયધર્મસૂરિના નિર્વાણ પછી તેમના વિયોગથી આ કાવ્યની ઉત્પત્તિ થઈ છે. આમાં સંસ્કૃત વિગેરે સાત ભાષાઓનાં ૭૭ પદ્યો છે. કાવ્યપ્રેમીઓ આને પસંદ કરે છે. કિં. ૩).

૫ જયન્ત પ્રખંધા (ચરિત્ર):-આમાં શાંતમૂર્તિ મુનિરાજ શ્રી જયન્ત-વિજયજીનો ટૂંક પરિચય છે. ગ્રંથ સંસ્કૃત ભાષાની કવિતામાં છે. ગુજરાતી અનુવાદ પણ સાથે જ છે. કિંમત ૩).

અથવા.

પ્રાપ્તિસ્થાન.

જ્યોતિ કાર્યાલય-નગરશેઠ.

મારકીટ રતનપોળ

અમદાવાદ.

મંત્રી:-વિજયધર્મસૂરિ જૈન ગ્રંથમાળા
છોટા સરાફા ઉજ્જૈન (માળવા)

નોટ:-બીજાં પુસ્તકો માટે ગ્રંથમાળાનું સૂચીપત્ર મંગાવો.